

مقدمه‌ای بر مبانی
معماری مساجد

تدوین و تالیف:

دکتر سیدجواد هاشمی فشارکی

حاجه الاسلام محمد مهدوی عارف

نشر وانی

۱۳۹۶

سرشناسه	: هاشمی فشارکی، سیدجواد، ۱۳۴۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: مقدمه‌ای بر معماری مساجد /
مشخصات نشر	: تدوین و تألیف سیدجواد هاشمی فشارکی، محمد مهدوی عارف.
مشخصات ظاهری	: تهران : وانیلا، ۱۳۹۶.
شابک	: ۲۰۰ ص.: مصور.
وضعیت فهرست نویسی	: ۵-۴۶-۸۴۹۶-۶۰۰-۹۷۸
یادداشت	: وضعیت فهرست نویسی : فیبا
موضوع	: کتابنامه به صورت زیرنویس.
موضوع	: معماری مساجد
موضوع	: *Mosque architecture
موضوع	: معماری مساجد -- ایران
موضوع	: *Mosque architecture -- Iran
شناسه افزودن	: مهدوی عارف، محمد، ۱۳۴۸ -
رده بندی کنگ	: ۱۳۹۶ م۷/۸۲ NA۴۶۷۰
رده بندی دیویی	: ۲/۷۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۰۱۲۰۲۲

مقدمه‌ای بر معماری مساجد

تدوین و تألیف:

دکتر سیدجواد هاشمی فشارکی

حجه الاسلام محمد مهدوی عارف

شابک: ۵-۴۶-۸۴۹۶-۶۰۰-۹۷۸

چاپ اول: ۱۳۹۶ شمارگان: ۱۰۰۰

نشر وانیلا: خیابان فخررازی خیابان شهدای ژاندارمری پلاک ۶۳

طبقه سوم تلفن ۰۹۱۲۱۸۶۶۵۵۸-۶۶۹۶۱۱۶۳

فروش اینترنتی www.ketab.ir

۲۰۰۰۰۰ ریال

مقدمه مؤلفین

بنام معبود بی‌همتا و مالک بیوت الله

"کسی که مسجدی در دنیا بسازد، خداوند خانه‌ای در بهشت به وی می‌دهد" پیامبر (ص)

در میان اندام‌های درون شهری هر شهر و روستا، نیایشگاه همیشه محل ویژه و خاص خود را داشته و دارد و از اندام‌های دیگر نمایان‌تر و چشمگیرتر است. از این روست که همه جا در دل آبادی جای گرفته است. نیایشگاه چون بزرگترین ساختمان آبادی بوده، در آغاز نیازی نبود که نشانی ویره داشته باشد و خود به خود نگاه هر رهگذری را به سوی خود می‌کشید. اما پس از گسترش آبادی، نخست افزایش درگاه‌ها بر بلندترین جای آن و سپس با ساختن برج و میل در کنار و نزدیک آن گذرین بیگانه را به نیایشگاه راهنمایی می‌کردند.

با ورود مسلمانان به ایران، همان بناهایی که توسط آنها در شهرهای فتح شده بنا گردید، مساجد بودند. این ابنیه معمولاً در نقاط مرکزی و مهم شهر بنا می‌شدند. (قبادیان، ۱۳۸۹: ۲۰۴) به عبارت دیگر با ظهور اسلام ضمن ساخت مساجد جدید، شاهد تغییر کاربری برخی اماکن مثل معابد، آتشکده‌ها، پرستشگاه‌ها و کلیساها هستیم. برای مثال مسجد یزدخواست روی آتشکده و مسجد جامع بروجرد روی آتشکده‌ای نیمه ویران شده مسجد نیریز از مبدل شدن چهارطاقی به مسجد بوجود آمد و مسجد جامعه زواره روی پیرایه بنا شده (عسگری، ۱۴۱: ۱۳۹۰).

مسجد نیایشگاه و محل گردهمایی مسلمانان است. کعبه طبق آیه قرآن از این مسجد روی زمین است. مسجدالنبی با ورود حضرت محمد (ص)، پیامبر اسلام به مدینه در عربستان سعودی پایه‌گذاری شد.

در قرآن، مسجد به معنای اعم نیایشگاه خداوند به کار رفته است. مسجد الاقصی، که معبد یهودیان یا کنیسه بوده است و در زمان نزول قرآن کاربردی غیر از آن نداشته است، دو بار در

قرآن از آن به عنوان مسجد نام برده شده است. همچنین در داستان اصحاب کهف نیز قرآن می‌گوید بر مزار آنان مسجدی بنا کردند. این مسجد بر اساس قول غالب مورخین با توجه به دین مرسوم آن روز کلیسا بوده است. البته ممکن است کنیسه نیز بوده باشد. ولی با توجه به جلوگیری از اسلام نمی‌تواند به معنی مسجد مخصوص مسلمانان بوده باشد.

مساجد مهمترین بناهای مذهبی هر شهر و روستا هستند که همواره نقش مهمی در زندگی مسلمانان داشته‌اند. اقامه نماز جمعه، مراسم مذهبی، ایراد خطبه‌ها و تدریس در مساجد انجام می‌گرفت؛ زیرا مسجد بهترین مکان برای ترویج فرامین اسلام به مردم بوده و می‌باشد.

مطالب زیر به اختصار این کتاب بدان پرداخته شده است:

○ در فصل اول، مبانی اسلامی درخصوص مسجدارایه شده است

○ در فصل دوم برای مساجد ایران توصیف شده است

○ در فصل سوم مساجد برخی از کشورهای جهان معرفی شده است

○ فصل چهارم به مبانی معماری مساجد پرداخته شده است

○ و در فصل پنجم مبانی طراحی مساجد مدرن و آرایه شده است

بدیهی است این اثر خالی از اشکال و قصور نیست، لذا از صاحب نظران، اساتید گرامی و مهندسان عزیز خاضعانه تقاضا می‌شود، نظرات ارزمند خود را جهت غنای بیشتر آن آرایه نمایند.

اللهم اجعلنا من عمار مساجدک - رم بیوتک

سید جواد هاشمی فشارکی - محمد مهدوی عارف

فهرست مطالب

مقدمه مؤلفین	۹
فهرست مطالب	۱۱
فصل اول: مبانی اسلامی در خصوص مسجد	۱۵
مقدمه	۱۷
مطلب نخست: نقش عبادی مسجد	۱۸
مطلب دوم: کارکرد ارزشی مسجد	۲۶
مطلب سوم: نقش اجتماعی مسجد	۲۷
مطلب چهارم: نقش خدماتی مسجد	۲۸
مطلب پنجم: نقش علمی، آموزشی، جد	۲۹
مطلب ششم: نقش و کارکردها، تربیتی، آموزشی، فرهنگی مسجد	۳۴
مطلب هفتم: نقش تبلیغی مسجد	۳۸
مطلب هشتم: کارکرد سیاسی، نظامی مساجد	۳۹
مطلب نهم: کارکرد حقوقی	۵۴
مطلب دهم: مسجد، نماد و کانون معماری و فضای کالبدی شهری	۵۵
مطلب یازدهم: مسجد، ارائه الگویی از جامعه مطلوب دینی	۵۷
فصل دوم: برخی مساجد ایران	۶۱
۱-مسجد تاریکخانه دامغان	۶۳
۲-مسجد جمعه یا مسجد جامع اصفهان	۶۵
۳-مسجد امام اصفهان	۶۷
۴-مسجد مدرسه عالی شهید مطهری	۷۰
۵-مسجد جامع نائین	۷۲

- ۶- مسجد جامع کرمان ۷۴
- ۷- مسجد جامع اشترجان اصفهان ۷۶
- ۸- مسجد کبود تبریز ۷۸
- ۹- مسجد جامع جعفریه تهران نو ۸۲
- فصل سوم: مساجد برخی از کشورهای جهان ۸۵
- ۱- مسجد الحرام ۸۷
- ۲- مسجد النبی ۸۹
- ۳- مسجد الاقصی ۹۲
- ۴- به الصلوة ۹۴
- ۵- مسجد کوفه ۹۷
- ۶- مسجد اموی دمشق ۹۹
- ۷- مسجد سلطان حسن ۱۰۱
- ۸- مسجد سلطان احمد ۱۰۱
- ۹- مسجد کبود مزار شریف ۱۰۳
- ۱۰- مسجد الازهر ۱۰۴
- ۱۱- مسجد رم ۱۰۷
- ۱۲- مسجد گلاسکو اسکاتلند ۱۰۷
- ۱۳- مسجد قرطبه اسپانیا ۱۱۰
- ۱۴- مرکز فرهنگی اسلامی نیویورک ۱۱۲
- ۱۵- مرکز اسلامی میشیگان ۱۱۳
- فصل چهارم: مبانی معماری مساجد ۱۱۵
- مقدمه ۱۱۷
- انواع مساجد بر حسب نوع معماری ۱۱۷

۱۱۸	مساجد عربی
۱۲۰	مساجد ایرانی
۱۲۰	الف- مساجد شبستانی
۱۲۱	ب - چهار طاقی (گنبدخانه ای)
۱۲۳	ج - مساجد ایوانی
۱۲۴	د- مساجد چهار ایوانی
۱۲۶	ع- عربی فضاهای مسجد
۱۳۲	الگوهای طرح مساجد
۱۳۲	الف (مسجد با شبستان ایوان دار
۱۳۳	ب) مسجد با شبستان ایوان دار
۱۳۴	ج) مسجد با شبستان ایوان دار و گنبد خه پشت ایوان
۱۳۶	د) مسجد دارای گنبد خانه میانی
۱۳۹	فصل پنجم: مبانی طراحی مساجد
۱۴۱	سازماندهی کلی طرح
۱۴۲	اصول طراحی معماری مسجد
۱۴۲	۱) اصول کلی
۱۴۵	۲) موقعیت ملک مسجد
۱۴۶	۳) فضاهای مسجد
۱۴۹	۴) دسترسی ها و ارتباط میان فضاها
۱۵۴	۵) اصول طراحی ورودی مسجد
۱۵۶	۶) اصول طراحی شبستان مسجد
۱۶۰	۷) اصول طراحی صحن مسجد
۱۶۱	۸) اصول طراحی سرویس های بهداشتی مسجد

۱۶۴	۹) اصول طراحی نمای مسجد
۱۶۶	۱۰) تمهیدات لازم جهت معلولین و سالمندان
۱۶۶	۱۱) ملاحظات طراحی مسجد جهت شرایط بحران و دفاع غیر عامل
۱۶۶	مسجد در مواجهه با بحران
۱۷۲	نقشه‌های سازه مسجد
۱۷۴	نقشه‌های تاسیسات مکانیکی
۱۷۴	نقشه‌های تاسیسات برقی
۱۷۵	ملاحظات طراحی نقشه‌های اجرایی معماری مسجد
۱۸۰	ضوابط طراحی سامانه‌های ایمنی مساجد و حسینیه‌ها
۱۸۷	ضوابط بهسازی مسجد
۱۹۱	پیوست
۱۹۵	منابع